

O evaluare asupra mobilității sociale în spațiul rural european

Ioana Petre

Institutul de Sociologie „Dimitrie Gusti”

În acest articol este prezentată o evaluare a proceselor de mobilitate socială, în special a celor de tip intergenerațional, în spațiul rural european și occidental în comparație cu dinamica respectivelor procese în arealul rural românesc. Sunt, de asemenea, expuse principalele caracteristici ale abordărilor sociologice cu privire la fenomenul mobilității în Europa de Vest și în România, precum și modul cum au evoluat respectivele abordări în ultimele cinci decenii. Trebuie spus că atât în spațiul rural occidental european, cât și în cel românesc, evoluția și dimensiunile mobilității sociale sunt funcție directă a macroproceselor socio-economice și politice care s-au dezvoltat în aceste spații. Din acest punct de vedere, în România, ca și în multe alte țări central- și est-europene, începutul anilor '90 a adus o fractură radicală sociopolitică, fractură care a exercitat o influență puternică asupra celor mai multe procese sociale, inclusiv asupra mobilității sociale inter- și intrageneraționale.

Anii '70 au reprezentat, probabil, perioada cea mai efervescentă în ceea ce privește cercetarea științifică a proceselor de mobilitate socială. Creativitatea în domeniul paradigmei teoretice și al metodologiei de analiză a atins praguri foarte înalte, ca să nu mai vorbim despre cercetarea empirică a fenomenului. În anii '70 și-au formulat teoriile cu privire la mobilitate nume mari în sociologia mondială precum Boudon, Bourdieu, Bendix și Lipset, Girod, Duncan etc. S-au pus la punct, de asemenea, meticuloasele și complicatele tehnici de analiză a mișcărilor în spațiul social (Bertraux, Blulock, Bartholomew, Iasudai). Toată această frenezie creatoare a fost posibilă datorită realităților sociale ale acelei perioade, realități caracterizate prin mari mișcări ale populației, atât în spațiul geografic cât și în cel social. Industrializarea și urbanizarea au fost principalele macroproces sociale care au cunoscut

maximum de dezvoltare în acei ani în spațiul european occidental, dar și în cel american sau asiatic. Sute de milioane de oameni și-au schimbat statutul social în decursul propriei cariere, ca să nu mai vorbim despre depășirea categoriilor sociale de origine (ale părinților). Această bulversare a spațiului social și geografic a avut loc în devans față de Europa, în Statele Unite ale Americii care, ca de obicei, au deschis drumul progresului economic și tehnologic mondial, drum urmat ulterior de țările europene sau asiatice. Iată de ce un bagaj teoretico-științific consistent cu privire la procesele de mobilitate și schimbare socială s-a născut chiar înaintea anilor '70 în spațiul american. Nume precum Parsons sau Sorokin și-au formulat marile lor paradigme sociologice înaintea gânditorilor europeni, deschizând, încă o dată, noi căi de investigare și interpretare a fenomenelor sociale.

În privința României, ca și a întregului spațiu sociopolitic socialist european boomul economic și social al anilor '70 s-a reflectat, de asemenea, în planul gândirii sociologice prin cercetări de teren de mare amploare precum cele ale Honorinei Cazacu, Ioan Aluaș (în România) sau G. Szczepanski în Polonia.

După anii '70, ritmurile economice de creștere, îndeosebi cele industriale s-au mai încetinit, progresul înregistrându-se în special în domenii mai soft precum tehnologiile informaticii sau industriile care utilizează aceste tehnologii. Acest tip de dezvoltare calitativă nu a mai cerut mari deplasări de populație și nu a mai favorizat nici schimbări spectaculoase de status, nici intra-, nici intergenerațional. Cu deosebire după căderea sistemului comunist, țările europene, mai ales cele care au fost în orbita Uniunii Sovietice, cunosc și ele căderi economice și crize sociale și morale, fapt care determină reduceri semnificative ale proceselor de mobilitate socială sau migrație. În aceste țări, dar și în cele europene occidentale într-o oarecare măsură, migrația sat-oraș se reduce vizibil, fiind înlocuită, tocmai din cauza crizelor economice profunde și generalizate, de o migrație de revenire (retromigrație) spre spațiile rurale cândva furnizoare de mână de lucru pentru economiile urbane. *S-a ajuns astfel pentru prima dată în istoria demografică a României, ca numărul persoanelor care pleacă din sat spre oraș să fie mai mic decât al celor care intră în sat dinspre oraș.* Din păcate, criza socioeconomică urbană face ca fenomenele migratorii de revenire să fie unele bazate pe selecție negativă, spre deosebire de migrația dinspre sat spre oraș din anii '70. Practic, populația care se întoarce în sat este, în mare parte, una de tip rezidual, fiind compusă din așa-numiții *ratați ai orașului*, respectiv din șomeri și bătrâni care nu mai pot supraviețui în urbanul, cândva primitiv. În multe dintre orașele țării, mai cu seamă în cele mici și mijlocii, industria și-a restrâns activitatea până la desființare, ofertele de locuri de muncă devenind din ce în ce mai puțin

atractive. Retragerea la sate conduce, printre altele, la slăbirea calității capitalului uman al acestora, la slăbirea fibrei vitale a acestora, capabilă să facă posibilă perpetuarea și dezvoltarea lor pe mai departe. *Comunitățile rurale românești de astăzi se confruntă cu o serioasă și gravă balansare între riscul cantonării în subdezvoltare și speranța, totuși, a unei renașteri și dezvoltări.* Această speranță este mult potențată de iminenta aderare a României la Uniunea Europeană, eveniment care va aduce, printre altele, multe fonduri europene nerambursabile cu destinație prioritară spre agricultură și spațiul comunitar rural. Această circumstanță favorabilă a aderării și integrării europene însoțită de o corectă gestionare internă prin politici agrare și sociale echilibrate și insistente, poate înclina balanța spre o evoluție pozitivă a satului românesc. Îngemănarea și orchestrarea gesturilor decidenților politico-administrativi cu cele ale societății civile, inclusiv școala, biserica, mass-media etc. poate face diferența.

Deocamdată, așa cum s-a subliniat mai înainte, ritmurile de creștere ale spațiului rural-agrar au scăzut îngrijorător odată cu criza urbană la fel de puternică, realitate care a condus inclusiv la încetinirea proceselor de mobilitate și migrație internă (semne de dezvoltare, atunci când există).

În ruralul românesc, mobilitatea socială este mai slăbită decât în urban, micșorându-se mult ponderea și numărul celor care își pot depăși propria condiție socială (educație, profesie) sau statusul părinților. Ba, mai mult, din ce în ce mai numeroși sunt tinerii (descendenții) care ating un nivel de educație și ocupațional inferior celui atins de predecesori (părinți).

Cu toate aceste „semne rele” pentru lumea actuală rurală, totuși tinerii continuă să plece spre oraș pentru a supraviețui, ocupând locuri în spațiile de școlaritate sau de muncă. Însă, din perspectiva participării la deplasările în spațiul social sau geografic, ceea ce caracterizează epoca aceasta este nu atât migrația internă, cât migrația externă. De data aceasta nu este

vorba atât de schimbarea definitivă a rezidenței din România în alte localități din afara granițelor țării, cât de așa-numita migrație sezonieră sau temporară externă în scopul muncii. Deși nu există statistici foarte sigure cu privire la ponderea exactă a migrației externe a forței de muncă, se pare că *cel puțin două milioane de români își au astăzi locul de muncă în altă țară decât România*. Fenomenul migrației externe devine astfel modalitatea principală de supraviețuire și de reacție la criza internă. Este, de asemenea, mai mult ca sigură *preponderanța migranților rurali în această mișcare migratorie*, comparativ cu migranții urbani. Această disparitate între urban și rural se explică în mod firesc prin inegalitatea de șanse existentă la nivel național între săteni și orașeni. Se cunoaște, în acest sens, accesul foarte redus la treptele medii și superioare de educație a tinerilor din sat, comparativ cu cei din oraș. Se cunoaște, de asemenea, accesul mult mai slab al tinerilor provenind din rural la slujbele bine plătite din structurile economice ale urbanului. Acest dublu handicap a condus la mobilizarea creativă a unei părți din populația rurală în scopul ocupării unui loc de muncă în altă țară (Germania, Spania, Italia, Grecia, Israel etc.). Preferința migranților externi în scop de muncă este, fără doar și poate, una europeană, tendință care va fi potențată și încurajată odată cu aderarea României la Uniunea Europeană și, mai ales, odată cu adâncirea propriu-zisă a integrării. În câțiva ani probabil că, datorită reglementărilor europene și învățării comportamentale a imigranților înșiși, se vor atinge creșteri importante în migrația externă în scop de muncă. Din păcate, până acum cel puțin, schimbarea statusului ocupațional nu este de cele mai multe ori una de tip ascendent. Dimpotrivă, indivizii care în România practicau o meserie inferioară celei pe care o practică în afară sunt foarte puțini. Avem de-a face cu multe *degradări* profesionale în interiorul acestei mișcări migratorii. Nu foarte rar se întâlnesc profesori, doctori, ingineri etc. care practică în Occident

ocupații inferioare pregătirii lor profesionale căpătate în țară. Opțiunea pentru acest tip de *decădere* în rang este dictată de rațiuni economice, financiare, slujbele din Occident fiind mai bine plătite decât în România, chiar și cele care nu pretind calificări sofisticate și educație superioară. În concluzie, mobilitatea socială actuală are tendința de a crește la categoria *mobilitate descendentă* și de a scădea la categoria *mobilitatea socială ascendentă sau chiar orizontală*.

Înlocuirea unei părți din fluxurile migratorii interne cu migrația externă în scop de muncă este mult mai prezentă în țările Europei Centrale și de Est și în țările mai sărace (din spațiul european, asiatic, african etc.), dar această tendință a începutului de mileniu afectează puternic și țările primitive. Și aici cercetările sociologice pun în lumină slăbirea migrației interne tradiționale ca și a mobilității sociale care o însoțesc și o determină, de cele mai multe ori. În Franța, Germania, Suedia, Finlanda sunt semnalate din partea breslei sociologice sau a altor analiști, fenomene asemănătoare celor evidențiate în rândurile de mai sus, chiar dacă nu atât de acut ca în țările ieșite din regimul politic comunist (unde tendințele sunt mult mai acute). Mobilitatea socială capătă accente mai subtile, mai calitative în țările Europei Occidentale, bazându-se îndeosebi pe schimbări în cunoaștere și nu pe schimbări în producția de bunuri materiale. Domeniul cunoașterii devine treptat principalul izvor de progres în anii '90, dar mai cu seamă în primul deceniu al mileniului trei. Societatea bazată pe cunoaștere tinde să se impună ca principal scop al economiilor dezvoltate, fie ele europene, americane sau japoneze. Monopolul cunoașterii devine acum principalul mijloc de dominare a pieței, domeniul acesta având avantajul că se poate impune transfrontalier mult mai ușor. Globalizarea este procesul care favorizează în cel mai înalt grad *dominația prin cunoaștere*, globalizare care are ca principal atu explozia tehnologiilor informatice. Argumentul principal în favoarea acestei afirmații este tocmai faptul că țările cele

mai bogate și oamenii cei mai bogați din zilele noastre aparțin domeniului IT (prin creație și utilizare).

În cele ce urmează vom pune în lumină câteva tendințe în investigarea actuală a proceselor de mobilitate socială în unele țări europene (Franța, Finlanda, Spania etc.).

Astfel, în Franța, dar nu numai, studiile asupra mobilității sociale se constituie adesea în puncte de plecare necesare cunoașterii *inegalităților sociale*, care, ulterior pot deveni proiecte de ameliorare socială ce sunt propuse decidenților politici naționali.

În societățile democratice, afirmarea idealului egalitar a fost treptat înlocuită, și nu de azi, de ieri, ci de două secole cel puțin, de ideea egalității de șanse în ceea ce privește accesul indivizilor la diferite poziții sociale, sistemul școlar fiind *inima* modelului conceptual al egalității de șanse. În paranteză fie spus, în fostele țări socialiste egalitarismul a persistat multă vreme nu doar ca deziderat și principiu politic, ci și ca obiectiv de cercetare socială. De-abia la jumătatea anilor '80 încep să își facă loc și în preocupările științifice ale lumii academice din Europa comunistă noțiuni precum egalitatea de șanse sau *de la aspirații egale, șanse inegale*, ocupând târziu spațiul preocupărilor științifice în gândirea sociologică est-europeană.

Revenind la situația din țările occidentale, mulți comentatori francezi remarcă oarecum îndârjiți că, după 40 de ani de dezvoltare fără precedent a școlarizării, în Franța, dar nu numai, rolul școlii în reducerea inegalităților sociale rămâne controversat; este, cu alte cuvinte, pus sub semnul îndoielii. Argumentul: dacă nivelul școlar al populației nu a încetat să crească după anii '60, societatea franceză nu a devenit, în egală măsură, mai egalitară, conform multor studii sociologice întreprinse. Cauza acestei diferențieri de ritm este pusă pe seama faptului că probabilitatea de a atinge o anumită poziție socială (categorie socială) depinde încă, în mare măsură, de originea socială.

O cercetare aplicată, realizată recent în Franța, focalizată pe mediul rural (în

regiunea Allençon – Orne-Basse-Normandie) pornește de la întrebarea dacă, pornind de la constatarea că inegalitățile sociale au o tendință clară de a se reproduce de la o generație la alta, ce se întâmplă astăzi cu agricultura franceză și cu agricultorii francezi?

Autorul studiului (Bermond, 2004) pornește de la un fapt social cert: pe măsură ce societatea franceză s-a dezvoltat după al doilea război mondial, ca și în alte țări, are loc părăsirea masivă a pământului de către fiii de agricultori, tendință care continuă până astăzi. În acest sens, anumite sectoare agricole încă mai livrează sistemului industrial și terțiar un contingent de oameni, deși mai restrâns an de an. Astăzi în structura populației active a Franței doar 5% o mai constituie agricultorii. Cauza principală a acestor modificări structurale (de la 30% cât era la începutul anilor '50 la 5% în prezent) este avântul spectaculos pe care l-a cunoscut dotarea cu instalații agricole mult mai performante, în special după anii '60. Și alte categorii socioocupationale și-au crescut ponderea în structura socială a țării, cu excepția categoriei *muncitori* care, evident, a cunoscut un recul, confirmat și de recensământul național al populației din 1999.

Cu toate acestea, mutațiile amintite nu au fost însoțite, în proporții egale sau asemănătoare, de transferuri de mână de lucru din agricultură spre sectoarele secundare și terțiare, cum s-a întâmplat în anii '60-'70. *Mobilitatea intragenerațională la agricultori scade dramatic* (agricultorii nu mai pot străpunge propriul strat social pentru a pătrunde în pătura muncitorilor sau a funcționarilor etc.). În schimb, mobilitatea intergenerațională este încă destul de prezentă prin intermediul fiilor de agricultori: aceștia nu se mai reproduc social (nu mai rămân în sat ca agricultori), ci migrează spre alte ocupații neagricole în oraș, de regulă, sau în sectoarele neagricole ale economiei propriului sat. O anchetă realizată în 1993 confirmă acest trend (tema: *Formarea și calificarea agricultorilor*, autori INSEE). Astfel, 75% dintre fiii de agricultori își

părăsesc categoria socială de origine, cea mai mare parte dintre ei contribuind la alimentarea categoriilor *muncitori și funcționari*. O parte mult mai mică dintre acești fii de agricultori ajung totuși și în categoria cadrelor medii și superioare.

Pentru agricultorii (părinți) francezi intervin, în acest context, două sfidări, două provocări cărora trebuie să le facă față :

- pregătirea fiilor pentru alte profesii decât cea agricolă ;
- modificarea strategiei de orientare școlară în familie.

Și cum mediul rural tradițional nu este prea înclinat spre *investiții* în școală, această provocare (reconversia) nu se face fără probleme.

Una dintre principalele concluzii ale studiului menționat, cu privire la mecanismele sociale care influențează ruta socio-profesională a fiilor de agricultori a fost aceea că *devenirea socială a acestei categorii de descendenți nu este independentă de nivelul economic al exploatației familiale și de condițiile socio geografice ale localităților și zonei investigate*.

O altă concluzie ar fi aceea că fiii agricultorilor investigați prestează din ce în ce mai puțin meseria părinților, cea de agricultor. Condiția ca ei să rămână în exploatarea agricolă familială este ca aceasta să fie suficient de mare și bine utilată pentru a satisface nevoile de rentabilitate economică. Cu alte cuvinte corelația dintre talia economică a exploatației agricole și prezența unui succesor familial este direct proporțională : cu cât talia este mai mare și dotarea mai bună, cu atât cresc șansele ca tânărul să rămână în exploatarea familială și să practice aceeași ocupație ca tatăl.

Încercând o comparație cu situația actuală din satul și agricultura românească, șansa de tinerii să rămână în agricultură depinde de crearea de asociații agricole familiale sau nefamiliale care să facă posibilă financiar dotarea cu utilaje performante și creșterea rentabilității în exploatarea pământului.

Totuși, rezumându-se la exemplul din regiunea franceză, chiar și în situația în care condiția de talie și dotare este îndeplinită, tot nu rămân în totalitate fiii de agricultori să practice aceeași ocupație în exploatarea familială : circa 20% dintre aceste categorii de exploatații nu au succesori familiari. Cauza se află, după cum o demonstrează analizele corelative, în *poziția geografică a localității rurale* investigate și în primul rând în *distanța față de marile aglomerări urbane* cu tentația lor de locuri de muncă mai atractive, mai bine remunerate și... neagricole ! Astfel, *în satele periurbane, șansele de reproducere ocupațională în categoria socială agricultori sunt mult diminuate*.

Și școlarizarea (nivelul ei) influențează decizia tânărului de a rămâne în exploatarea agricolă familială : percepția favorabilă a ocupației de agricultor scade pe măsură ce crește nivelul de școlaritate.

De asemenea, un alt factor frenator pentru asigurarea continuității ocupaționale în familiile de agricultori este numărul de copii din exploatarea respectivă : atunci când deja există un succesor familial, șansele ca și alți frați să rămână sunt mai mici.

Adevărata problemă a asigurării continuității ocupaționale, cu alte cuvinte a reproducerii ocupaționale intergenerații în agricultură apare pentru micile exploatații familiale, cum este și cazul majorității gospodăriilor țărănești din România. Ele fiind prea mici, nu sunt *economiquement viables*, cu alte cuvinte nu pot obține suficiente venituri nu doar pentru supraviețuire, ci și pentru dezvoltare, prin dezvoltare înțelegând inclusiv *promovarea socială*. Pentru a putea beneficia de *promovare socială* este nevoie de venituri suficiente nu numai pentru subzistență, ci și pentru a absolvi studii neagricole medii și superioare. Tocmai de aceea în astfel de exploatații familiale sărace nu se mai întâlnesc, din punct de vedere ocupațional, familii pure de agricultori (antecedenti și descendenți). Cele mai multe astfel de familii au descendenți care au părăsit categoria de origine, devenind muncitori, funcționari în administrație sau chiar

cadre medii și superioare. Este și cazul comunităților rurale românești. În toate cazurile modernizarea agriculturii a acționat și acționează ca un puternic proces de diferențiere și de selecție socială în rândul tinerilor, al populației rurale în general.

Tendința de reducere, prin modernizare și rentabilizare economică a populației agricole este prezentă și în evoluția altor țări europene occidentale, ca și în SUA și în alte societăți neeuropene. Evoluția și progresul sunt reflectate în același fapt simbolic: scăderea populației ocupate în agricultură. Până și SUA la mijlocul secolului XX aveau 44,1% populație rurală. Din păcate, *în România, criza prelungită de după 1989 a condus nu la scăderea, ci la creșterea populației rurale, a populației agricole în primul rând.*

Distrugerea, degradarea utilajelor agricole existente, a celor de irigații și de îmbunătățiri funciare etc., fărâmițarea până la un hectar a celor mai multe exploatații agricole, dezindustrializarea concomitentă din urban a condus la creșterea numărului de agricultori și nu la scăderea lor, conform tendinței firești din acest început de mileniu. Degradarea economică din ramurile industriale și agricole au condus, cum era și de așteptat, la o degradare socială puternică, inclusiv la încetinirea ritmurilor de mobilitate socială. O societate în care lipsește schimbarea socială, este o societate în care lipsește și dezvoltarea. *Înghețarea în proiect* este fenomenul care a marcat România, inclusiv cea rurală, în acești 16 ani care au urmat schimbării regimului politic din decembrie 1989. Există desigur, pe alocuri, semne de dezechilibru economic și social, dar care pentru moment nu au reușit să *facă diferența*. Este probabil ca imboldul vital să vină odată cu începerea procesului de integrare europeană propriu-zisă, proces care va aduce cu sine un cortegiu de reglementări, legi, norme, resurse financiare și materiale, valori și comportamente care promovează și obligă la competiție și rigoare. Toate acestea, în timp, vor mișca treptat

societatea, chiar dacă procesul va fi dureros și cu sacrificii sociale uriașe.

Pentru moment vedem acționând deja un început de piață a muncii lărgită (europeană) în care își fac loc tot mai mulți români, degrevând societatea noastră de o serie de obligații sociale pe care încă nu și le poate îndeplini. De altfel, Europa însăși, dacă parcursul ei unificator nu va fi perturbat de evenimente negative majore, va fi soluția pentru rezolvarea crizelor actuale și pentru dezvoltarea și progresul tuturor țărilor din interiorul ei.

Un alt exemplu de țară europeană occidentală, dar de dimensiuni mai mici, în care migrația și mobilitatea socială a populației parcurge traiectorii asemănătoare cu cele din Franța, Germania etc., este și Finlanda. Într-o cercetare asupra unei întregi epoci care începe cu primii ani de după cel de-al doilea război mondial și continuă până în contemporaneitate este analizată evoluția procesului de mobilitate socială între generații și *nevoia socială* de educație (Järvelä, 2006). Se apreciază că imediat după al doilea război mondial ocupațiile principale ale populației finlandeze erau în agricultură și în economia forestieră. Munca salariată era destul de răspândită încă dinaintea acestei perioade întrucât prima etapă a industrializării (*prima industrializare*) are loc spre sfârșitul secolului al XIX-lea. Atunci însă *pătura populară* a muncitorilor cuprindea un număr restrâns de membri, o minoritate în structura ocupațională a Finlandei.

Evoluția socioocupațională a fost foarte lentă astfel că după evaluarea autoarei studiului menționat, până aproape de zilele noastre, tradiția socială predominantă a păturilor populare se bazează în special pe viața țărănească a micilor proprietari de pământ și a familiilor semisalariate în economia forestieră.

În privința păturii mijlocii salariate, ea are o tradiție mai scurtă și mai modestă (numeric) în această țară. Mult mai spre zilele noastre va crește numărul personalului administrativ, al tehnicienilor și al funcționarilor din sectoarele industriale și

de servicii private. În interiorul păturilor mijlocii tradiționale, ușor de identificat și de conturat după nivelul studiilor absolvite, întâlnim așa-numitele *profesii liberale* care necesită studii de medicină și de drept, precum și ofițerii și preoții. Această categorie socială compozită a jucat un rol-cheie în dezvoltarea națiunii finlandeze, cu toate că, propriu-zis, independența politică a fost obținută abia în 1917. În sfârșit, păturile sociale superioare sunt definite prin formațiunea lor universitară, contribuind în special la structurarea categoriilor ocupaționale ale profesorilor și funcționarilor superiori.

Cercetarea istorică a traiectoriei lor arată că o parte importantă din acest grup s-a dispersat în teritoriu, alcătuind un mănunchi de pături mijlocii salariate nonurbane, mai degrabă, deci, atașate mediului rural. Doar la începutul anilor '60 se poate aprecia că societatea finlandeză devine una modernă cu predominanță salarială. Aceeași mișcare sau exod spre urban are loc, ca și în alte societăți europene, mari mase de oameni instalându-se în mediul urban. Odată cu această instalare dispar, treptat, tradițiile rurale. Are loc așa-numita *mare mișcare migratorie a celei de-a doua industrializări*. Au loc schimbări radicale în diviziunea socială a muncii, inversându-se treptat structura socioocupațională. Astfel, la începutul anilor '80, după cum indică statisticile naționale, deja 80% din populația activă a Finlandei era salariată. Este evident că baza largă a piramidei sociale, fiind ocupată de populația salarială, reduce drastic populația agricolă și forestieră (predominantă la început, după cum am subliniat deja). Astăzi în Finlanda, proporția țăranilor în cadrul populației active depășește cu greu 10% în generația fii și 40% în generația părinți. Metamorfoza socială continuă, sensul dominant fiind dat de reduceri importante și în rândul muncitorilor. Dintre muncitorii industriali de astăzi doar o treime își au originea în clasa muncitoare. Cu alte cuvinte, reproducerea socială la categoria

muncitori are ponderi în jur de 30%, restul venind din straturi superioare (mai puțini) sau inferioare.

De altfel, reproducerea socială nu este foarte prezentă nici la păturile mijlocii salariate, chiar dacă valoarea procentuală a reproducerii acestei pături între generația fii și părinți este ceva mai ridicată decât la cei din clasa muncitoare industrială.

Evoluția sistemului de educație al Finlandei a cunoscut un trend pozitiv lent, dar constant, contribuind fundamental la reducerea inegalităților sociale în special începând cu anii '70, când s-a finalizat reformarea sistemului de învățământ. Grupul sociodemografic care *resimte* (pozitiv) cel mai mult această atenuare a inegalităților sociale înglobează îndeosebi tineret salariat. În general, actualul sistem școlar finlandez are calitatea de a întârzia și complica selecția socială, permițând creșterea egalității de șanse, independent de originea socială. Cel care a contribuit cel mai mult la promovarea mobilității sociale în Finlanda a fost sistemul școlar public primar și secundar.

Comparația dintre România și Finlanda scoate în evidență mai degrabă o evoluție asemănătoare mai ales în deceniile '60-'70 decât un foarte ridicat contrast. În acest sens, în ambele societăți a avut loc o relativă omogenizare a șanselor sociale până la nivelul secundar de școlarizare, inegalitatea crescând puternic mai cu seamă în privința accesului la nivelul superior de educație. Inegalitatea de șanse educaționale este foarte pregnantă între mediul urban și cel rural, handicapul cel mai puternic fiind resimțit de fiii de agricultori (de țărani). În România, aceștia practic dispar din compoziția socială a unor facultăți. Prezența slabă în rândul studenților a fiilor de agricultori este caracteristică întregului sistem de învățământ superior din România, indiferent de tipul de facultate analizat. În acest sens trebuie remarcat că accesul mai redus al fiilor de țărani este regăsit chiar și la facultățile cu profil agricol sau zootehnic.

Bibliografie

- Bages, Robert. (1974). Exode rural et mobilité sociale. În *Population* (ediția în limba franceză), 29e Année, Migration (mars), 121-131.
- Bădescu, Ilie (coord.). (2005). *Viață și moarte în satul românesc*. București: Editura Mica Valahie.
- Bădescu, Ilie. (2005). Sociodemografia lumii rurale în România, în Europa Centrală și Euroasia. În *Sociologie Românească*, III, 4, 36-55.
- Bermond, Michaël. (2004). *Familles agricoles, mobilité sociale et stratégies d'insulation à la terre. Observations à partir d'une enquête de terrain dans la région d'Alençon*. UMRES 06590-CRESO-Université de Caen.
- Bermond, M. (2004). *Produire et se reproduire dans la crise. Agriculture, familles, exploitations en Normandie au début du XXIe siècle. Essai de géographie sociale*. Université de Caen.
- Blanc, M. și Perriler-Cornet, P. (1993). *Transonession des exploitations agricoles et installation des agriculteurs dans la CEE. Acte set Communications*. Dijon: INRA, 11.
- Blum, Alain, De La Gore, Gilles și Thelot, Claude. (1985). Mobilité sociale et migration géographique. În *Population* (ediția în limba franceză), 3, 397-434.
- Boudon, R. (1971). Elements pour une théorie formelle de la mobilité sociale. În *Quality and Quantity*, V, 1.
- Boudon, R. (1970). Essai sur la mobilité sociale en utopie. În *Quality and Quantity*, IV, 2.
- Bourdieu, P. și Passeron, J-C. (1970). *La Reproduction*. Paris: Edition de Minuit.
- Bourdieu, P. (1993). Efect de lieu. În Bourdieu, P. (dir.), *La Misère du monde*. Paris: Seuil, Call Paint, 249-262.
- Bourdieu, P. (2002). *Le bal des célibataires. Crise de la société paysanne en Béann*. Paris: Éditions du Seuil, Call Paint Essais.
- Bourdieu, P. și Passeron, J-C. (1964). *Les Héritiers*. Paris: Éditions de Minuit.
- Cazacu, Honorina. (1988). *Structură socială. Diversificare, diferențiere, omogenizare*, București: Editura Academiei.
- Champagne, P. (1986). Elargissement de l'espace social et crise de l'identité paysane, *Cahiers d'Economie et de Sociologie rurales*, 3, dec., 73-84.
- Champagne, P. (2002). *L'héritage refusé – La crise de la reproduction sociale de la paysannerie française 1950-2000*. Paris: Éditions du Seuil, Call Paint Essais, mars.
- Chesnay, J C. (1985). *Les inégalités économiques entre générations*. În Kessler, D. și Masson, A. (eds.), *Cycles de vie et générations*. Paris: Economica.
- De Gauljac, X. (1999). *L'histoire en heritage – Roman familial et trajectaire social*. Paris: Desclée de Brouwer, Call Sociologie clinique.
- Duncan, O.D. (1966). Methodologicae Issues in the Analysis of Social Mobility. În Smelser și Lipset. *Social Structure and Mobility in Economic Development*. Chicago: Aldine.
- Gaulier, X. (1988). *La deuxième carrière. Ages, emplois, retraites*. Paris: Seuil.
- Georgescu, M.A. (1998). *Educație și mobilitate socială*. Târgu Mureș: Editura Tipomur.
- Jaques-Jauvenat, D. (1997). *Chaix du successeur et transmission patrimoniale*. Paris: L'Harmattan, Call Logique sociales.
- Järvelä, Marja (2006). La mobilité sociale entre generation et le „besoin social” de l'éducation. *Enquête*, 5, 11 mai 2006. Revistă online: <http://enquete.revues.org/document85.html>.
- Lipset, S.M., Bendix, R. (1959). *Social Mobility in Industrial Societies*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
- Mendras, H., (1997). *L'Europe des Européens*. Paris: Gallimard, Call Falia/Actuel.
- Merrlié, D. și Prévot, J. (1997). *La mobilité sociale, La Découverte*. Paris: Call Repères.
- Mihăilescu, I. (2005). Factorii de risc în evoluția mediului rural din România. În *Sociologie Românească*, III, 4, 5-35.
- Petre, Ioana. (2004). *Mobilitatea școlară și ocupațională în satul românesc actual*. În *Revista Română de Sociologie*, XV, număr special.
- Prost, A. (1986). *L'enseigement s'est'il démocratisé ?* Paris: Press Universitaires de France.

- Rotaru, Traian. (1999). Asupra unor aspecte ale migrației interne recente. În *Sociologie Românească*, 3.
- Rotaru, Traian. (1980). *Școala și mobilitatea socială în țările capitaliste dezvoltate*. București : Editura Științifică și Enciclopedică.
- Sandu, Dumitru. (1999). Dezvoltare și sărăcie în satele României. În *Sociologie Românească*, 4.
- Sandu, Dumitru. (1999). *Spațiul social al tranziției*. Iași : Editura Polirom.
- Sylvestre, J-P. (sans la dir.) (2002). *L'Agre cultivateurs, rurant et citadins. Les mutations des campagnes françaises*. Dijon : Éditions Educagri, CRDP de Bourgogne.
- Szczepanski, J. (1969). *Problèmes sociologiques de l'enseignement superieur en Pologne*. Paris : Anthropos.

Abstract

This article makes an evaluation regarding the processes of social mobility in rural European areas comparing with dynamics reaches in rural Romanian space. There are also exposes the main characteristics of the sociological approach in Europe and in Romania during the last five decades. Both rural European and rural Romanian areas had an evolution with upside-down regarding social mobility, all tendencies being function of socioeconomical development in those spaces. In Romania, as in many others Central and Eastern European countries the beginning of 90s comes with a sociopolitical fracture having a great influence on many social processes, including on social mobility.

Primit la redacție : ianuarie 2007